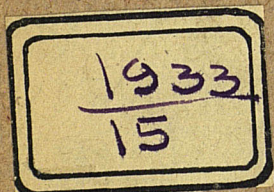

Doxtor A. ƏAZARJAN

G B R R

Төгсәтә кыг Н. ҚЫНДИ

Кытата Ҷеура Ғыльстәне

Rəwan

1933

1933

Doxtor A. QAZARJAN

616.5

G B R R

Çərçmə kbr H. ÇBNDI

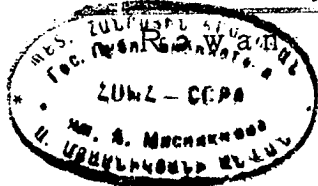
Təmürê Xəlil Müradov

2 - oy Pərəulok Fûçika
dom 7, kv. 8

ÉRÉVAN - 375078 - USSR

Tel. 35.10.20 (mal) - 52.97.41 (kar)

Nəşirata Hykmata Şewra Fьььstane

444-72 1933

Нәшрхана һыкнәш.

Glavlit. № 8189 (b)

Нәшр. № 2618

Җәмби № 1447

Tirax 1000

Redaktor Ә. ӘВДАЛ

Redaktore texnik G. ZENJAN

Գրր չի դժգոհուիլ իր ծնունդը

Չի նախապես յիշում ծնունդը. Գրր նախապես ճանաչում է մայրը, կամ հայրը, որոնք ծնունդի ժամանակ իրենց հետ չեն հեռացել. Գրր ծնունդի ժամանակ չի տեսնում ծնողներին, որոնք ծնունդի ժամանակ իրենց հետ չեն հեռացել. Գրր ծնունդի ժամանակ չի տեսնում ծնողներին, որոնք ծնունդի ժամանակ իրենց հետ չեն հեռացել.

Գրր ծնունդի ժամանակ չի տեսնում ծնողներին, որոնք ծնունդի ժամանակ իրենց հետ չեն հեռացել.

Գրր ծնունդի ժամանակ չի տեսնում ծնողներին, որոնք ծնունդի ժամանակ իրենց հետ չեն հեռացել.

Գրր ծնունդի ժամանակ չի տեսնում ծնողներին, որոնք ծնունդի ժամանակ իրենց հետ չեն հեռացել.

Գրր ծնունդի ժամանակ չի տեսնում ծնողներին, որոնք ծնունդի ժամանակ իրենց հետ չեն հեռացել.

дывә. Базар пыр һыңдыкы зы we пәхуәшје дур дьминьн. Эва јәка зы weјә, ку гынд дһа паҫ-
дамая, гынди рәј әдәте кәвн, дьсьн u хәвата
хуә бь методе кәвн дькьн, le базарван зы аlie
культуре дһа заньн, нәку гынди, ләма зи гьрр ҫи-
ки дһа зәф дывә, ҫije majin кем.

Ve дәрәҫеда гьлје мә нлве пьре дәрәқ хә-
ватҫije кырмәнҫаданә. Хәвәтҫije кырманҫа һәла
зәф гындата рәј әңәне кәвн дьсьн. Avajed
xravda дьзин, авайнә уса, сько sal u зәмана
бәре, bav пире wan dabun секьрне.

Вь хәватҫие кырманҫара sal—зәман һать-
нә гредан га, рәз, гольк, бьзьн, кәlb (сә),
һәсп, рьҫик, мьриҫк. Хәватҫije гында зәф ҫара
зьвьстана бь wan һәјwanәтара дәрбаз дькьн; ҫи-
кida, malәkeda һан зи одә u төвләкeda. Эw
хәватҫiana зьвьстане сәтәнда һәјwanет һәла зы
һундыр зи дәрнахьн. Эгәр һәјwanет дәрдыхьн зи зы
һундыр, сәбабја we, роze хуәҫ дьвьн, роze дь-
не ave зи һәла һундырда дьдьн wana.

Хәватҫие гында зәф ҫара гыһ надьн сәр
хуәгьна хуә: кьңҫе хуә гәләк wәxt ль хуә дь-
кьн, әw зи wәxtеда надьн ҫуҫтьне, гыһартьне.
Ләма зи кьңҫе ль wan зәф ҫара зы худан u
ҫьлере дьрьзьдьн, дьрәгьтьн. Сьһдарije ль ҫи ра-
зана хуә зи накьн. Эw зәф ҫара һа төwakәli ра-

dьzen, radьkəvьn. Radьzen sər kylava, bərra, bal həv, cuk u məzьn çikida radьzen. Hənə mərьv ysa zi, ky tənə carьx u bişmerte хуə deхьn bona razane, le кьңçе majin паехьн, бь кьңçава radьzan. Əgər sər vaңa zi zedəkьn tьş-təki zi, we hene hər tьşt wē çte хуə бьдгьrə.

Əwə, hənə mərьv, ky hətə aqrija хуə zi rucke hətama navinьn, ave lь хуə nakьn, бь gotьnaje ysa mərьv gərəke ave çarəke хуə kə, wəhte bujine, jək zi wəhte mьrьne, tənə dy çara.

Хуəгьна wana zi nəбь qəjdəki normalejə. Naп u хуəгьne бь ləz u sər pija дьхун, паçун. Зь ləzbune naңe tьsi hertьm дьхун. Hənə mərьv zi, ky şəş həft roza çarəke şlaje дьхун, wəhte дьne бь nane tьsi əbura хуə дькьн.

Aj haj, зь we jəke zi nəхуəşi peşda ten, mərьv zəjf дьвьн. Зь zərbune zi mərьv zu nəхуəşla дькəvьн, nəхуəşi зь wana дьдгьrьн.

Əw jək bazarada zi дьqəwьmə, le awqa peşda nəcuјə. Fələ zi zəf çara təmьzəje daven рьşt gyhe хуə, təmzaja male хуə nanəherьн. Əw zi дьqəwьmə, ky gyhdarja кьңçе təmьz, хуəгьна pak u rəhətbune nakьн. Əmьre хуə ha təwakəli dadьbьrinьн, nasьn hətama, həla mə-

гъве уса зи битәр дьвьн, ку ёмьге хуә бь араг
– şəraveva рuc дькьн, сәрхуеş дьвьн

Сәр ве јәке зи сәрме çане мәрьва қәңс
naminьн, бь нәхуәşiava тенә гредан.

Бь рәқәмәва тәштиқ бујә, ку нәва һукыма-
та Ғыьстәнеда sale wəkә 60 70 һәзарл мәрьве
бь сәрм нәхуеş-битәр дьвьн, зь wana nivl gy-
ri һәsav bunә, wl saxl зь 25 мәрьва јәк gyri
дькәвә.

Мәgot, ку gyribun нәхуәşikә қьфә, ёјанә,
le хәватcie мә һәла we pak nasnakьн, ньзаньн
зь ку те u ja ёwьl sawa peşja we бькьн şər.

Сьrr lь wan malada дәst pe дьвә, lь ку
бь қьлери ёбура хуә дькьн, ньзаньн sabune бь-
дьн хәvate, дәгәқ тәмьзaja хуәда нафькьрьн,
şər пакьн peşja spia (дьbi), кеса u паразите
(хунхьге) majin.

Әwana дьвезьн: Кес u spi хуәде дајә, wә-
ki ysanә zi peşja wana гәрәке şər нәкьн, га-
wьрьн, бәра ёbur бькьн“ һа дьфькьрьн һьпьк,
lәmә zi şәге мьтiн, навьн peşja wana. Бь го-
тьна wana әгәр әм бьльвьн, wl saxl зь „bәге-
қәtja“ кес u spia гәрәке әм хьlas нәвьн. Зь
wan паразита zi һьлбәт peşda te һәр нәхуеşi. Де-
мәк wa, хәватcie мә зәf çara gyh надьн сәр кь-
на wan, rawьра, peşja wana şər пакьн, lәmә zi

bəla xyə həma zь kьrna wana dьvinьn; nəxyəş dьkəvьn. Əw, sьko bь zutьri mьrne peşda nai- nьn, gьndje mə gьh nadьn wana, dərəq wan dərəçada awqa natьkьrn. Həma zь we be xə- me zi hər nəxyəşi u əçev peşda ten.

Rastə, gyribun mərvə dərbera nadə kuş- tьne, mərvə ze namьrn, le zь we nəxyəş zar, zəjf dьvn, dьvn həsty. Əw mərvə çarəke gьl. bujə, əw pak zanə cətьnja we nəxyəşi. Mərvə, gьri nьkarə raze' hersdьvə, xyə dьxyrinə, çane xyə dьhərgьşinə u hər tьm zi bь hesaji – rьhətij dərbaz nakə. Xən zь we mərvə ty xəvata nьka- rə bьkə, çane mərvə gьri sьst dьvə, zь taqəte dьkəvə u ty əməl pe navə, nьkarə bьkə. Gьri- un u ysa zi nəxyəşije dьn dьzтьne sьnьfa pa- a u gьndje xəvatcınə.

Əw nəxyəşi we tьme zi bьqəwьтьn, əgər xəvatcə mə wəxteda zrara wana fəm nəkьn u wəxteda zi peşja wana şər nəkьn.

Əm dьkarьn dьzтьn, wi saxl alt bьkьn cьsax ky əm dьzтьn pak nas bьkьn, həz qəwa- ta wi hənə.

Gyribun nəxyəşiə massaijə

Hər wəlatada nəxyəşiə gyribune bişər dьvə Çəm we nəxyəşiə məzn u cuk jəkьn, ysa z

сысьне ме и пер. Нəхуəşлá gyribune парьсе, кy əвa мəрвa сəрм қəрқəşə, əвa сəрм рəş. Нəрдyа зi дьдьрə, əгəр əв хуə рaк хуəјнакьн.

Əв сiјек мəрьв нəкyльтуринə и бь фəқирijе əмьге хуə дəрбаз дькьн, ль wan дəрa gyribun dha peşda te, дьвə massaji.

Le ль сiе тəмьзда, ль кy мəрьв dha кyльтуринə и рaк зi əбур дькьн ль wan дəрa гьрр дəг-мə биғер дьвə, гьрр ль wan дəрa hatjə hьlanine Ль Угьseteda, hena padьşeda, həta şəreImperialista мəрьве gyri ro бь ro пьр дьбun.

Bəsa хəбəре. Sala 1910-a бь we нəхуəşijе кəт bun 4 227,000 мəрьв, sala 1913-a 5,422,000 мəрьв и sala 1914-a 5,533,000 мəрьв.

Sala 1910-a зь 100 мəрьви 30 мəрьв gyribun, le sala 1914-a зь 100-и 37 мəрьв gyribun. Demək, myқdarəki кьnda нəхуəş ба 25% -и zedəbun.

Sələfe gyribune ль gyndada dha пьр бу. Əгəр əм рəқəме нəхуəşe угьsa, ja sala 1914-a hьлдьн, əме бьвиньн, кy зь 5,533,000-a нəхуəşa 5,022,000 gyndi bun, je дьне зi bazarvan. Бь sələfava 91% gyndi həsav дьбun и тəне 9% зi bazarvan. Јəк зi гəрəке əм заньбьн, кy wi сaxи gyndada дьман 86% сьмаəт, le ль

bazarada 14⁰/₀. Bъ ve jakeva zi rеqeme zotъn mеra dha tenе zеlalkъrne.

Gyndda зъ hеr 1000 mеrъvi 38 mеrъv bъ gъrr nеxyеѣ bun, le lъ bazaraba hеr 1000 mеrъvi 12 mеrъv nеxyеѣ bun.

Ukranjeda sala 1913-a gъrr bъ massеji bе-la bubu. We dеre зъ hеr 10,000 mеrъvi 658 mеrъv gъrъbun. Alije џеnub, disa әw nеxyеѣ lъ wi wеlatida, зъ 10,000 mеrъvi 657 mеrъv gъr-bun, alje nezkaja Urale 10,000-i 573 mеrъv nеxyеѣ bun.

Nava hуkymata њewreda bъ rast: hеla rе-qeme (hеsave) gъrija nе hatjе kъrne. Le rеqе-me сeнд nеhja bеlynе u bъ wanava zi әm ten sеr we tеqmine, ky зъ 100 mеrъvi 10 mеrъv we gъri bъn. Bъ tеqmina doxtъra әw rеqem we dha bъlъnd bе (зъ 10-a zedеtъrvъn). Ve jе-ke wa њrovеdъkъn' ky mеrъve gъri zеf џara naen hеsavkъrne, naen bal doxtъra bona qеnџ-buna џane хуә, зъ we jеke zi rеqeme wanana naen gъrtъne. Әjan bunе nеhjе, ky bъ carnъ-kale хуәva (gynd-gynditi, pera zi nеhjе), bъ we nеxyеѣie gъrtъnе. Le disa әm tenе sеr we nete, wеki nava hуkymata њewreda anџax зъ 5-i hе-ta 6 million mеrъv gъri bъn. Әva rеqema zi pъr mеzъnе. Lazъmе peџja we bъхъn sеr, әw zi

nə bə tənə-tənə le bə məssajl, bə həkymatəra, ky bəla səbəbjə we plane mə dərəngl nəkəvən, wəxtədə ben qədandəne. Peşda cuna xəvatə mə ja rençbərije, zavod u fabrikanə.

Вь рəqəmə җəриңва əм дькарьн зəлал бь-кьн, ська сь qəzjakə məzьн дьghinə mə nəх-уəşia гьре.

Əm wa təqimlн кьн, əgər hər mərəvəki gyri sale dy çara nəe sər xəvatə, хең зь taqət-kətbunə, wi saxi we be həsavkьrne 12 million roz (12 milion, roze nəxəvatə). Lə wəki əm həsav бькьн, ky зь nəхуəşa nivl zi nьkarə бьхə-вьтə u həqroze zi bona hər mərəvəki həsav бь-кьн 2 manet, wi saxi зь kisi hьkmate gərəkə dərə зь 10-1 hətə 15 million manet pərə.

Zrara ha bona peşda cuna hьkymatə pala u gyndje xəvatci bərəki granə, ky peşda, te зь paşdamaine u zəf çara zi зь nəgyhdarije. Lazmə, əm зь wi bare gran zutьrke хьlaz бьвьн, şər бькьн peşja we nəхуəşije.

Ceşid u şьхylkьrna cərm

Gyribun, sawa mə got nəхуəşja cərmə mər-гьvənə. Bona fəmkьrne, ська sawa peşdate gyribun, зь сь məna bləg dьvə; bo we jəke əm

кѣн безън сѣка сѣрм зѣ сѣ-сѣ тѣстанѣ у ѿв бѣ
сѣрја хуѣда сѣ шѣхули дѣкѣ bona çane мѣ. Сѣр-
ме мѣ зѣ qalnaje millimetrѣк nive zedѣлѣрѣ, зѣ
зѣф дѣрѣçанѣ. ѿв зѣ се çatanѣ; сѣрме сѣр jane
epiderm, сѣрме орѣ, wѣкi tamare хуне тера дѣ-
сѣн, jan, derm u сѣрме бѣнi.

Сѣрме сѣр, сѣрсѣрм, сѣрја хуѣда dha zra-
vѣ зѣ çatѣ дѣн, бѣн we çateda yzѣке ryhbѣри
jan, zi ѣfrandar hѣнѣ, le lѣ сѣр çat noçla stru-
jѣ, ѣve paşѣн hѣртѣм tѣzѣ дѣvѣ, te gyhastѣн.
Yzѣке çѣhlşti kal, jeko ѣminani stryнѣ, hedl-hedl
dwѣşѣн u dѣwsa wana je tѣzѣ peşda ten.

Yzѣке styrani wѣxte nѣxyѣşije hal (kuteş
u je majin) dha zѣf dwѣşѣн.

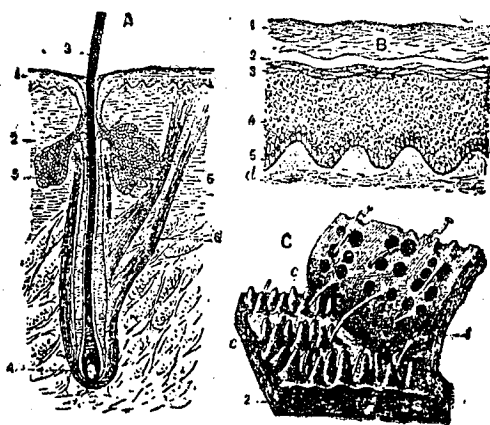
Derm (taçѣ tamara) zѣ telanѣн, wѣкi hѣv
dѣkşѣн (pruzinѣнѣ), lѣma zi сѣрме мѣ зѣ we jѣ-
ke şѣdjaji dѣminѣ, Wi сѣрmidanѣн fѣrѣçѣ muja
(mufѣrѣç) je хуне, хен, зѣ we tele nerva, çyr-
me muja, çle nѣçѣtkѣ хudane u bѣz. ѿв сѣрм
бѣ сѣрсѣрмra te gredan, çije gredane peşda te
muje хуне u çyta дѣvѣ sѣre tele nerv. Yzѣке
сѣрме hyндыr bѣz hazѣr dѣkşѣн.

ѿв bѣz сѣрме mѣrѣva tѣme nѣrm хуѣj дѣ-
кѣ, хен зѣ we, ѿwbѣz mѣrѣva зѣ syre zi дѣdѣ
хуѣjкѣrme, Bѣrb сѣрсѣрм vѣdѣvѣн dѣve kymke
jane gree bѣz u хudane. Je peşѣн dy pa, бѣ

muje çane mærvra tenə gredan, çərm zi nərm xuyə dьkьn.

Le kymьke (qfηά) xudane bəlajl sər çərmə mə bunə, bь həsav wəkə se milyon nьqьtkьn.

Çərm bəna xuyəkьrna çane isanət dərəçəkə məzьn dьgьrə, bə çərm mærv nьkarьn əbur bьkьn. Zь syr u gərme çərm mə xuyə dьkə. Dьl—hьnavə mə zь nəmlje, toze, gəmare u zь mikropa çərm xuyədkə.

Şьkьl: 1. Dərəça çaqe mærvva (zəf məzьnkьrjə).

A. Pərcə çərm bь muva 1. sər çərm jan zi epiderm. 2. Derm jan zi dərdançərm. 3. Mu

(рѣс). 4. Қурме му. 5. Қумьке—пѣктеке
xudane. 6. Гоште му (mugost).

B. **Сәрәärm** 1. Сәрме бѣ стры, 2. қате раст,
бѣ пѣфт. 4. Қате Malfing, d-derm.

C. **Вытѣке қатәәärm.** 1. epiderm, 2. derm.

Сәрм бѣ қәwата xudane saro—гәрмја ча-
не мѣ wәкә һәв дѣhelә, зѣ һундыре чаңе мѣ
дѣдә дәрхьстне тѣште нәкери organe мѣ, тѣште
нәкери organe мәрвә зѣф чара қәзја решда тл-
пн. Miz, тѣште мәдәнје мѣ ләзм нинн. Сәрм
али бинстәндьна мѣ зи дькә. Бинстәндьне һәма
 $\frac{1}{7}$ дәрәҗәји әм бѣ сәрм һдтинн.

Awa, әгәр сәрме мәрвә хьрав дѣвә, әм
безьн $\frac{1}{3}$ дәрәҗәе сәрм сәwьтјә, wi сәхи бѣфт-
ја мәрвә we бьмьрә, сьқас зи әw сәwat сәг-
равә u сьвьк бә.

U ақрије, бѣ сәја қурмед нәрва, әм һәр
қәwмандьна дѣ wәхтада фәм дькьн (Bәsa хә-
бәре, wәhte тьликә мѣ дѣвә бьрин, әм пера-пера
ре дѣһьсьн). Вѣ сәрм u нәрвәва әм бѣ тѣште
дәрвара (јәкә зѣ һундыре мѣ дәрьн) тенә гре-
дан, јәкә зи әw қомәкьк мәзьн дѣдьн organe
мәһандьне. Зѣ waң јәкә зи ләзмә, ky әм dha
сәрме хуә нас бькьн, сәрм хуәј бькьн зѣ пә
тәмьзәје u зѣ қәзја.

Сьҕас ку, сөрм саҕсөләмөт бө, аьҕас мәрҕв
зиг у сәрхуә дьҕвн.

Вона we nete zi lazymә, әм бь фәсәи пә-
зикл тьҕта бьҕвн, әгәр сәр сөрм брин биҕәр бь-
вн, lazymә пера-пера әм реҕја wan brina бь-
дьҕвн, бь дәсти дохтыра wana бьдн қәңҕкьрне.

Вь wi төһәри zi гәрәке әм ҕәр бькьр wәхте
gyribune.

Ньҕан у сәтнје gyribune

Сьҕр бәләји сәр ҕане мәрҕвә бь төмәри па-
вә, һәр дәра пәдьрә, ле дькәвә ҕие хуәстна
хуә. ҕие хуәстна we, ҕие пазькьн; орта тьҕја,
сәр дәста, сәр сөрме зькда, зь wana зәф һәма
гәх павьке дьҕвн, сәр ҕие сьнсје (һәјаје) у је
дьне.

Isbat bujә, ky gyribun зь дәста дәст пе дь-
вә у паҕе бәрә-бәрә бәләји сәр ҕан дьвә. ҕие
gyri дьхурьн. Дьҕвн nolani рьзьке (бәрбоқа)
рәнг спи, әwаңа паҕе бәрә-бәрә қиськ дьҕвн у
дьҕвн әјни рьзьк. Рьзьк zi wәхте хурандьне те-
нә һәрҕандьне у кен (зох) зь wana дәртен,
паҕе бь сөрмәкә һьҕквә диса тенә дьртн.

Ньҕаңа we пәхуәҕје дь сьҕја әwльнда
хурә, хур реҕда те' бь wi навә zi (хур) we пә-
хуәҕје пәс дькьн.

Wəxte şəva u gərmije xyr bь gymryhi dəs
pe dьvə. Wəxte xyrandьne gyri bь nəjnoka xyə
təne xyə naxyrinьn, le əwana pe tьşte zьvьr zi
xyə dьxyrinьn, pe nəjnoka xyr nəe şkanandьn,
əwana zəf çara pe pьrtije əmьrқаn, cotka u tьş-
tьnə majin xyə dьxyrinьn. Xyr dy pa dəst pe
dьvə zь dəsta u çie nazьk. Wəxte xyre gyri-
bun dha bəla dьvə. Brin bь kom.kom peşda
ten. Dore brinə sor dьvьn, hьnəki dьwərmьn,
aqrje zi dьvьn əjni brin. Brin zi peşda tinьn
şəwate, eşe.

Wəxte gymryhbuna gьrre mərv zь xəwe u
rəhətbune teң brine. Peşda te sьstbun, mərv
taqət dьkəvə u xəvat zi bь wana navə.

Mərvə gyri əgər wəxteda xyə nədьn qənc-
kьrne, hale wana dha xrav dьvə, çane wan
ten nəqşkьrne bь brinə məzьnva, əw brin zi
əgər qəzjake nəjnьn sərə nəxyəş, le disa nəx-
yəş dьkьn haləki lapi nəpak, hale nəmьr-nəzljə.
Zь we zi, əgər nəşane gyribune nəjsə xyja bь-
kьn, lazьmə nəxyəş dərbera hərə çəm doxtьr.
Be doxtor nəxyəşja gyribune bь xyə-xyə nəe
qənckьrne, kьtabune.

Gyribun zь cь pəjdə dьvə

Həla cənd həzar sala peşda, doxtore hyrym

бъ пəхуəşја gyribune һəsjа bun. Wana təqmin kьr, ky gyribun peşda te зь çurəki tiz. Əw tiz zəf һurьkə. Бъ сəvava mərvь zəf сəтьп дьvипьп. Əw rawьr дьminə nava һəjwanət, nav һəspa, gameşа, dewer, kəlba (куськ), pьşika u дьsьrja xyəda һəjwanet zi gyri dexə.

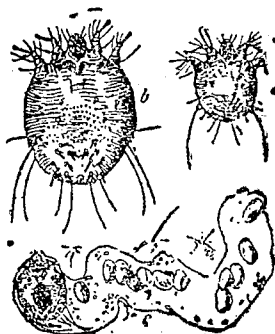
Tiz gyribun u пəхуəşје peşda tinьп, əva jəka əjan bu һəла çьrne 12-a da. Le aqrije зь şьkə, mərvьva tiz birkьrьп, дьzтмьп birkьrьп. Pəj we fьkьre, ky gyribun əw зь һyndyre mərvьva peşda te, тьşte nəqəпç һəпə һyndyre mərvьvada u əw wəxtəki peşda ten, dərdьkəvьп u зь we zi gyribun peşda te.

Aqrije, sala 1834 doxtr Renuce dьsa isbat kьr, ky rastje gyribun зь tizejə.

Tize gyribune parazitəki zəfi һurьkə, бь form Gloverə, zu-zu дьһəzə, бь rənge spi-qick пəjsə дьсьrusə. Tiza me dһа gьrə, je ner һurə. Drezaja tize wəкə $\frac{1}{3}$ millimetrə, bəraja we wəкə $\frac{1}{4}$ millimetrə. Pьşta tize wa бь çəjdəki wəгьmjə, pьrce zravьk sər we һəпə. Sər зьke we 4 çot lьпg һəпə. Tize me dһа gələkьп, le je ner һьndьk.

Tize ner дьzin sər ruje сerm, çije şьl, rəx çije tize me, Tiza me бь dəve xyə сərmə mərvьva дьqələşə, дьkəvə бьп sərcərm, дьghizə

derme u həmə l̄b wedərə zi helina xyə datinə.
 Həlində hekəkə tinə u xyə zi h̄şk d̄və.

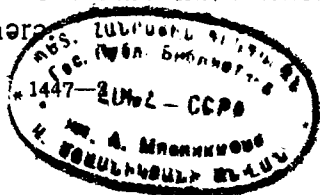

Şəki 2. a:— Tize ner.

b:— Tiza me.

c:— xəta tiza me b̄n̄
 s̄ərc̄ərmda, we d̄ərə
 zi h̄k k̄rj̄ə.

Hər tizək me z̄b 20 həta 50 heka d̄kə.
 Əw hek zi 15 roza şunda d̄v̄n̄ tiz u disa hek
 d̄k̄n̄. Çotək tize me u ner nava 3 m̄h̄də
 d̄k̄ar̄n̄ milion u niv̄kə tiza peşda b̄n̄n̄. Z̄b ve
 j̄əkə əm ten s̄ər we f̄k̄r̄e, ky. s̄ȳda zu n̄x̄ȳəş-
 ja gyribune d̄k̄ar̄ə nava m̄ərv̄ada b̄lə b̄v̄ə,
 peşda hər

444-72

Сьсах кы тиз сәрме мәрҗва дьқәләшһнн,
wan саха шәwat (хыр) dha peшda te.

Шәwat wan саха zi gymryh дьвә, сьсах кы
tiz zu-zu зәф дьвһн, дьхәвһтһн. Әw zi wan са-
ха дьвһн, сьсах кы гәrmә han zi nav çl—нь-
vinadanһн, wәhte razane.

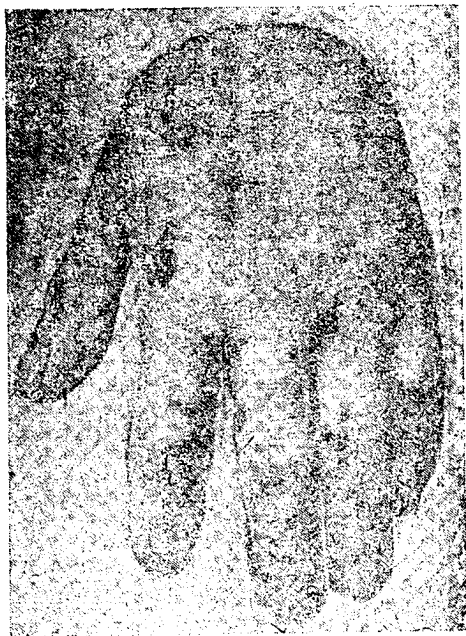
Tize ner qәzjakә awqas mәzһн nadһн mә-
рҗва, әw дьzin rәx tize me. Әw tәңe tize me
mәrdькьн, ьditу zjәңe nadһн nәxyәш, çane wana
nadһн eшandьңe. Әwana çәңe mәрҗv qyl nakһн
u zu zi qьr дьвһн.

Mуqдаре dәst pe buna гьrre 7 roza һәsav
дькьн, һәta gymryhbuna we.

Gyribun ь sәр çane mәрҗve tәmьzhьz aw-
qa бәla navә, гьrr дькәvә çl-çla u aqrje зәf na-
vә, дьsәкьнә. Le gyribun sәр mәрҗve tәmьznә-
һьz бь çarәkeva бәla дьвә, һәр dәre wi gyri
дьвһн.

Xen зь гьrre noтla һьngьl, әjanә gyribuna
Norvegiae zi (qale papuleuse, pustulense). Әva
nәxyәшikә ysanә, кы sәр çane mәрҗва peшda
ten гьrre mьтһн u зьvьr, çie wana dy pa sәр
dәsta u ьnganә. Mәрҗv gava wana дьһәгьш-
ңһн, wi сахl peшda ten brine nәm (шьl) u һәma
ь wandәra zi tize me u ner rudьһнн (çl дь-
гьгьн). We dәre һәka дькьн, tiz peшda ten.

Nəxyəşja Nörvegie gələki dəkşinə, əgər əm də-
xazın zə ve zu xylaz bəvən, lazıme zutərke əla-
mi doxtor bəkn.

Şыкы 3. Nəxyəşja gyribune.

Nəxyəşije wi tələvi--xronik, qəzjajə məzn
zəf çara peşda tın. Awa, mərv bə nəxyəşja
nerva zəf çara we nəxyəşije dwəklın, çarə
dın zi we nəxyəşije dəkəvən, dwəklın.

Tize gyribune wan caxa zь jәki dәrbazi jәki dьn dьvьn, cьcax ky mәrvь bal hәv radьzen (rәxhәv), wan wәxta, cьcax ky haʃьn, cujina mәrvьve ʃan qәnç u gyri bь hәvra hәnә.

Gyribun bь tizәkә meva zi dkarә bәla bьvә, peʃda dьcә. Bәsә әw tiz bь kьnçava jan zi bь tьʃtәki dьnva dәrbazi sәr mәrvә ʃanqәnç bьvә u zь we ʃunda gyribun dәst pe dьvә.

Sәr ve jәke zi әm dьvezьn, ky nәxyәʃija gyribune zь mәrvьvәki dәrbazi mәrvьvәki dьndьvә, nәxyәʃja ze hьlaniņejә. Bь wi qәjdәji nәxyәʃja gyribune tiz peʃda tinә, әw zi nә zь hyndyrda, le lь sәrcerm.

Nәxyәʃja gyribune cawa hatә gotьne, lь wandәra bәla dьvә, lь ky mәrvь bь kom ʃikida radьzen. ʃikida dьzin, tәmьzaja wana tьnә, wәxteda nәcьn hәmama, ave xуә nakьn, wәxt-wәxt kьnçә xуә bьni nаgyheriьn u әva jәka dь pa lь gyndada dьqәwьmә. Jәk zi nәxyәʃja gyribune nav wan хәvatcijada dьqәwьmә, jeko be malьn, be tьʃt u zь taqәt kәtinә—cawa ky wәlate kapitalistada hәnә.

Hәjwan zi gyribune bәladьkьn, әw zi lь gyndada. Hәrtьn zi gameʃ, ga, hәsp, sә u pьʃik bь nәxyәʃja gyribune dьkәvьn u hәma zь wana zi gyndije be fәm gyribune hьltiьn.

Gyribun зь пəхуəҗе дьне баҗəтəрə. Мəрь-
 ve gyri zu te бəлукьрне, мəрьве җəрəзə дькагə
 бь пəхуəҗя wi бьһьсə, заньбə; зь рьзька, зь
 кəме u зь brina. Тьштəк zi, мəрьв pe сəре
 дəрзья тиза zi дькагə дəрхə зь сəрме мəрьве
 gyri. Le əw jəк doxtr дькагə бькə, doxtr дька-
 гə тəмijа бьдə u тиза бьдə куштьне, зь җане
 мəрьвьнə ysa, jeko бь мəһ u sala gyribunə.

Җькьл 4. Нəсπε gyri.

Җəр peҗя gyribunə

Peҗя gyribunə бь du—дəрманə zi җəр дь-
 кьн. Җьхуле peҗьн əwə, ку мəрьве gyri бьдьн
 җəнҗьрне, зь һале wi бьдьн дəрхьстьн u бьдьн
 кьтəкьрне тиза, wəki дь сьрья хуəдə əw zi дəр-
 бəзи сəр хəлҗе нəвьн. Ја dyda əwə, ку əм мə-

гъве пәхуәш бьдьн хуәжкьне, wana rak бьдьн хуәжкьне, бь фәсали wanara дәрбаз бькьн, wәкi пәхуәшја wana disa нәе wәкiландьне.

Гьрге әм zu дькагьн бьдьн қәңкьне, әгәр zu le бьрьсьн, du дәрман бькьн. Gynda da дьвек һәвьн мәрьв, jeko дьсьн, сәм рiгьк u қосәка u зь we jәке zi қәзјакә мәзьн тiньн сәге хуә. Мәрьве пәхуәш һан zi beкеf гәрәке be әгләбун һәрә сәм дәхтр, dorәq пәхуәшја хуә- da doxtra шровәкә u мьқim бь тәмије wi zi хуә бьдьн хуәжкьне, қәңкьне.

Вь қәwата du — дәрмана шәркьн решја gyribuңe

Қуре қәңкьрна пәхуәшја гьрге башқә-башқәнә. Әwә, ська мәрьве gyri бал ке te дәрманкьгьн, зь қiзан қijә, сәнд saljә u гьрге сьсах pe гьртjә.

Қәм мә, әм мәрьве gyri һа дәрман дькьн, wana әwьл дьшiньн һәмата, сәне wana дьдьн шустьне, раше сәне wana бь томәri pe дәрмане әкси gyribuңe мьздьдьн. Run ь сәне wana дьхьн, awqasi ledьхьн, һәта ky сәрме пәхуәш wi runi дьқшiңә хуә, дьмьсьқiңә, Қьн- сә wana ze dexьн u башқә дькьн, кьңсьнәдьн дьдьн wana. Дьдьн gyherандьне spicala, rubal- gla, leһefa. Run 3 roza ь сәрме мәрьве gyri

дъхън, әw zi roze dy çara, сьвә-сьвә, евар-
евар.

Рәј we јәке мәръве гури дьшюьн һәмәме,
бь sabuna һеҗин çане wi дьдън җуштъне u јәке
зи диса қыңҗе wi һәму дьгуһериньн. Әгәр пәх-
уәҗ зь we җунда қәңҗ нәвә, гәрәке wi дәрма-
ни (runi) диса бь қәјде әwьл Iexън, дерманкьн.
Rune мьқабьл гьрре, rune vilkiңsoңә. Әва ru-
na bal мә гәләки те хәvate u зь wi runi һәр
дәрманханада һәјә, те битәркьне.

Wi runi ha һазьр дькьн, һьлдьдън 40 gram
krkut u dlogt зь we dy çara zedәтьр. Тәви wa-
na дькьн sabuna һеҗин u бәзе хьнзир јан zi
rune пьвиҗки be хуе, паҗе zi дькьн сәр wana
10 gram тоза тәбәшур. Wana гьҗка тәвиһәв дь-
кьн, паҗе дькьтьн һәта рәңгәк ze те стәндьне.
Rune ha мәръv malada zi дькарә бьдә һазьр-
кьне u бьдә хәvate.

Rune vilkinos gava дьghizә qyle tiza, tiza-
дьдә кьштъне u пера zi сәрме мәръва бәрә-бә-
рә дьдә қәңҗкьне.

Xen зь wi runi методәк zi һәјә, vera дь-
везьн методә Fransie, әва çura zu дьдә сах-
кьне. Wi runi zi бь қәјдәкл ha һазьр дькьн,
—әwьл рьзке сәр сәрм дьдън һьлдәне u паҗе
rune әқсигьрре le дьхън. Bona һьланина рь-

зъка (бәрбоқа), җане пәхуәҗа бь сабуне дьдьн
җуштине. Раҗе, вана вәкә нив сәһәте нав гәр-
миједә дьһеһн. Бь вл җирәји рьзке сәр сәрм
пәрм дьвьн у зь ве җунда тенә-хәре, дьвәҗьн.
Рәј ве јәке җане пәхуәҗ бь руне крктва дь-
дьн мьздане. Роза дьне пәхуәҗа дьдьн рунь-
тине ване гәрмда у руне сәр сәрм бь сабуне
дьдьн җуштине, ку зь сәрм һәрә. Рәј ве јәке
сәрм зһа дьвә. Нәхуәҗи әгәр бь вл төһәри нә
һатә қәңкьрне, лазьмә вл дәрманл (қәјдәји) ди-
са бьдьн вәқландьне, ле зь 15 роза нәзуть.

Сәрме зара зәф назькә, рьзке сәр сәрме
вана гәрәке бь җирәки дьн бә қәңкьрне. Зара
уса падьн дәрманкьрне, савә ку мәрьве мә-
зын дәрман дькьн. Ва дькьн, евар-евар зара
бь „баләсе Перур“ мьздьдьн—бәри разане, ле
сьвә-сьвә вана дькьн нав вана гәрм јан зи
вана авькьркт. Сәнд роза бь вл қәјдәји дадь-
бьриньн. Баләсе Перур хен зь сақьрна гьрре,
сәрме мәрьва зь рьзке дьне зи қәңҗ дькә у
кьнеә зи қотлани дәрмане дьн храв қакә.

Әм савә рәҗја пәхуәҗја гьрре бьгрьн

Гавә ку маләкеда гьрик, һан дьды у сьсе
һәнә, лазьмә әв гьҗк зи бьһәвра бенә дәрман-

кърне. Ве ве јөке гырибун һәртымзи дькарә бе
вәкландьне, зь јәки дәрбазл јәки дьн бьвә.

Әв сьек гьрр ле битәр дьвә, лазьмә бь сә-
рәкева әв дәр бе тәмьзкърне, кьнч у ньвн
гәрәке бенә қәландьне, вана рахьн бәр таве у
вәхте ьсәда мьқим бь тәмije дохтр раьн-гу-
нен. Ван вәхта рәнчәрә у пол гәрәке бь ава
sabuneva бенә сүштьне, кәравата зи бьшон (тә-
мьзкьн) бь ава қәландива, ку ту паразит ль мал-
да нәмньн.

Бь сәрәзәл гәрәке һәјванет бьнерьн, һәј-
ване гыри вәқәтиньн у зь male у зь pez-dewer
вәхтәки дурхьн, сьмк әв хуә зи гьрре бәла дь-
кьн. Сә у рьсике нәхуәш гәрәке бьдьн унда-
кърне. Gyндәда әнәнәки зәфи пак һәјә гьндисә-
ре бьһәре у ақрја раize нирқәша бь ава гәрьм
у sabuneva дьшон, рәј we јөке нәфте һан зи
rune зәгәрәк ль сәне вана дьхьн у дьһельн
бәр таве.

Нәфт у бьзьре тәл дәрманьн, әв паразита,
ьса зи тize гьрије дькьзьн.

Лазьмә һәркәс зи гьнд занбә, ку гырибун
зь нә тәмьзәјә, bona we ңете зи сәр гәрәке
тузкьн решја we (нәтәмьзәје), сәшije дькьн әв
мәрьв, јөко дьвезьн гьрр зь қәсibeјә. Гәлә-гә-
ләк қәсib һәңә, ле гыри нньн, сьмк әwana хуә

гънд хуэј дькьн, тэмьз хуеј дькьн, ле зэф дэу-
лети зи бунэ, ку гурибунэ, сьмк вана хуэ тэ-
мьз хуэј пэкьрје, тэуэкэли дэрбаз кьрнэ.

Şer peşja пэхуэşja бь тэнети навэ, лазьтэ
сьмаэт бь қоми һазьрвэ, лазьтэ сьмаэт бь
қомэкдарја һукымате бьхэвьтэ у бь тьфақи şer
кьн peşja һэр пэхуэşja. Bona we јэке зи лазь-
тэ, ку сьмаэт бь културнивэ, заңвэ қэдьге
тэмьзaje, зь орта хуэ һьдьн wi ёдэте кэвн,
сько зрардарэ, зь бэредэ һатјэ, дэwsа wana бь-
дьн ськьрне ёдэте sosialistie. Бьдьн ськьрне
авеје тэзэ, сьмаэте бь пьвисар у эзбэри бьдьн
фэмкьрне зь алије зрардајна пэхуэşja у ја гьрге.

Lazьтэ, ку һэркэс заңбэ, wэki razana
çikida zrарэ, ку һэмам bona тэмьзaje çije ёw-
льн дьгьрэ, ку бь sabune гэрэке кьнча у дэс-
те хуэ бьдьн şuştьne, ку wəxteda крэс-дэрпје
хуэ (кьнçe бьни) ysa зи је сэр бьдьн кэландь-
не, şuştьne, ку nivina у кьнçнэ majjn гэрэке
һэртым рахьн бэр таве. Зь wan јэка зи сэрме
тэ we тэмьз бьминэ, зь we зи мэрьв дьһа сэр
хуэ дьминэ, зь дурі пэхуэşja.

Bona we nete һэр мэрьве културни зи дь-
карэ мэрьве дора хуэ сэрwəxt бькэ. Мэрьв peşja
һэр пэхуэşja дькарэ şer бькьэ, ёгэг эwана
бь massaje заңьбьн дэрэқ дьзмьнда у бь мас-

sajl zi ravьn peşja we şər bьkьn, gava ky hьr-
kəs zanьbьn, сьka mikrop сьnə, sawa bəla dь-
vьn u сь-сь qəzja peşda tinьn. Ve dərəçeda
gotьn bəs ninə, le lazьmə kьrьn zi, bь kəmək-
darja hьkymate u təşkile majiң əva şьxyla gə-
rəke be seri. Gyndi həla dьzьmьn (mikropa) nas
nakьn, lazьmə wana bьdьn hinkьrne u bь hin-
kьrneva zi şər tuzkьn peşja hьr nəxuəşia. Lazь-
mə lь hьr gyndada həmam beң cekьrne, jək zi
sabun bol bə, ky сьmaət хуə təмьz хуəjkə.

Сьгг зь kəsibije ninə u əw jək ңьkarə bь-
və mənə, lazьmə təмьzaja mьqimi. Wəlate bь
kultura bьlьnda nəxuəşije zehlanine hatьnə bь-
rine. Сьmaəta wandəra rьnd fəm kьrnə qara
təмьzaje u зь we zi əw nəxuəşnakəvьn.

Ль сər zaronge hурьk lazьmə gyhdari hə-
və, çije ky doxtr le hənьn əw bь kəməkja dərs-
dara dəjndarьn le bьneьn, çije ky doxtr le ty-
nənьn, lь wandəra zi dərsdər gərəke gyhdarja
zara bьkьn, hərtьm зь aliје təмьzje kəməke
bьdьn zara, wana hini təмьzaje bьkьn.

Zaro əgər сərме хуə dьхуринə u рьзьk lь
сər сərме wi peşda ten, lazьmə pera-pera doxtr
bь şagьrtva (zarova) bьhьsinьn.

Бь glikiva gərəke hьr şərəzəe mə tanga

xyəda gyhidarije İb təmbzaje bəkə, şərkə peşja
nəxyəşja, peşja gьrre.

L o z u ŋ g

1. Gьrr nəxyəşkə bəla bujə.
2. Cьrr zь nətəmbzaje peşda te.
3. Wəxte şərra u xəlaja gьrr dьha bəla dьvə.
4. Nəxyəşja gьrre gьndada zəf bələjə, ba-
zarada aw nəxyəşi kemə.
5. Gьrr zь nəkulturbune u zь paşdamajne
peşda te.
6. Gьrr mərvə nakyzə, le mərvə gyri
İar hal u maş dьvьn, zь taqət dьkəvьn.
7. Cьrr mərvə zь xəvate paşda dexə.
8. Gьrr nahelə ky mərv xəvatəkə baş bьkə.
9. Gьrr dьzьmьne pala u kolkozvananə.
10. Əgər əm dьxazьn zь gyribune durvьn,
lazьmə əm zanьvьn, cьka əw sawa peşda te u
zь cь bitər dьvə.
11. Çəm nəxyəşja gьrre cuk u məzьn, mə-
rvə çan rəş u çan spi jəkьn, wana gьşka zİ
dgьrə.
12. Zь nəxyəşja gьrre həbuna gьndia u
nədəre paşda dьmİnьn.
13. Gьrr nəxyəşja cərmə.
14. Cərmə nəxyəş zrare dghİnə mə.

15. Mərvə gyri nə radьze, nə rəhət dьvə.
16. Tiz gyribune peşda tinə.
17. Gyribun mərvə bь nery u xarьakem dьha deşinə.
18. Gьrr nəхуəşja ze hьlaqinejə.
19. Ze hьlanin, wi saxi dьvə, sьsax ky tiza mərkьri zь mərvə nəхуəş dərbazi mərvə qənc dьvə.
20. Ze hьlanin dy pa dьqəwьmə wi saxi, sьsax ky mərvь çі—nьvinəkida radьzen.
21. Gьrr zь həjwen zi te hьlanine, əw zi gyribune peşda tinьn.
22. Nəхуəşja gьrre zu te naskьrne.
23. Bь carnьkal peşja gьrre gərəke şər bьkьn.
24. Gьrr we zu be qəncьrne, əgər doхr dərman bьkə.
25. Mərvə хуəndi u bь kultur zanə хуə хajkə zь nəхуəşja gьrre.
26. Wəlate kulturda gьrr ze hatjə hьlanine.
27. Sabun dьzьmьne gyri bunejə.
28. Bь хəvtandьna sabune te кьşкьrne сьтаəta kulturni (mədənjet):
29. Əgər maləkeda nəхуəş zəfьn, lazьmə əwana bь həvra ben dərmanкьгьn, qəncкьгьn.
30. Pəj qəncьbune, кьncə nəхуəş bь çarə-

keva gərəke benə tәмьzkьrne, kәlandьne, şuş-
tьne.

31. Hәjwane gyri je gьr, gərəke benə dәр-
mankьrne, le pьşik u sәe gyri gərəke bьdьn
kьştьne.

32. Hәmam gyndada gərəke әsәji ben ce-
kьrne.

33: Tәмьzaji zь pәra ninә, le zь хуәstь-
neje.

34. Gava ky nәхуәşik dәst pe dьvә, lazь-
mә doхtr pe bьһьsinьn.

35. Rast hәsavkьrna rәqәme gyria, dәрә-
çәkә şerә peşja gyribune.

36. Bь qәwata massaje gərəke lь hәр dәra
şәrkьn peşja hәр çurә nәхуәşja.

37. Gərəke hәrtьm zanьbьn, ky qyrme
nәхуәşia u gьrre nәtәмьzajә u peşja wana әm
bь tәмьzaje dьkarьn şәr bьkьn.

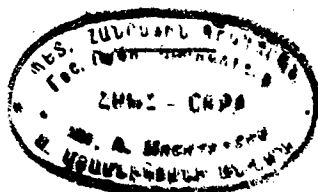
38. Kәsibbun gərəke nәvә mәнә, wәxtә
nәхуәşia, gәlәk kәsib hәnә, ky zь dәwletia tә-
mьztьrьn.

39. Şәr zь bo tәмьzaje.

40. Şәr peşja әdәtә kәvni bәre.

Navnışa mьqala

Gьrr zь nәtәmьzaje bitәr dьvә	3
Gyribun nәxuәşja massaijә	7
Ceşid u şьxylkьrңa cerm	10
Ñşan u cәtnaje gyribune.	14
Gyribun zь cь pәjdә dьvә.	15
Şәr peşja gyribune.	21
Вь qәwata du—dәrmana şәrkьn peşja . gyribune.	22
Әm sawa peşja nәxuәşja gьrre bьgьrп.	24
Lozung	28

Պիմ. 20 կ.

ԲՃ. Ա. Ղազարյան
 * Ո Ս Ը

(Բարձրան լեզվով)

Др. А. Казарян
 ЧЕСОТКА

(на курдском языке)

Госиздат ССР Армения
 Эривань—1933